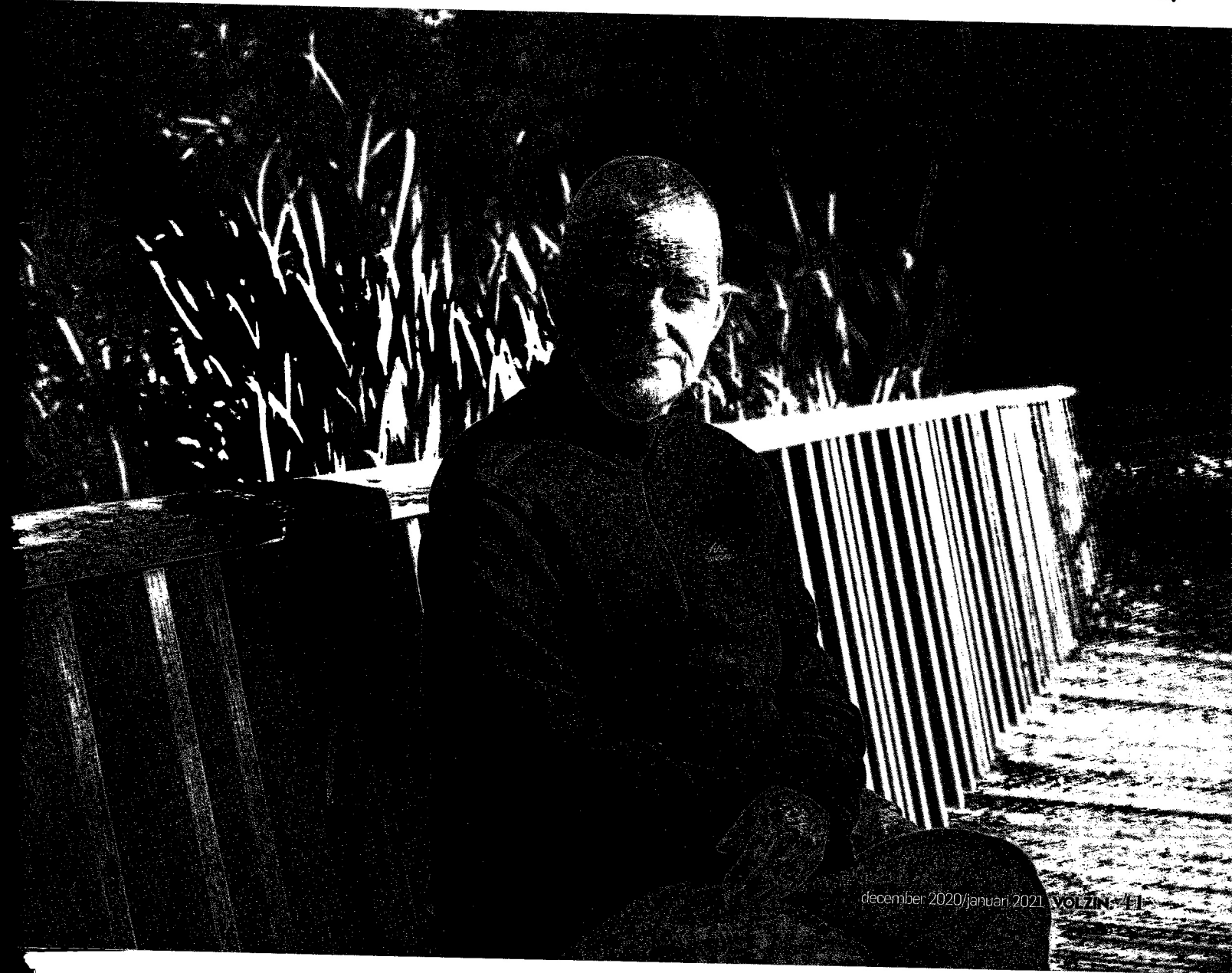

Openstaan voor lijden in het leven:

‘Het gaf me de moed om andere keuzes te maken’

Tekst: Elze Riemer
Beeld: Yentl Slik

Afscheid nemen en opnieuw beginnen. Post-atheïstisch geestelijk verzorger Johannes Klabbers kan er heel veel over vertellen. Een gesprek over kunst, ziekte en lijden, geestelijke verzorging, ongelovigen en de zin van het leven.

Het leven van Johannes Klabbers (62) is een aaneenschakeling van grote keerpunten; afscheid nemen en opnieuw beginnen is hem allesbehalve vreemd. Hij werd geboren in een katholiek gezin in Nederland, verhuisde op zijn veertiende naar het Verenigd Koninkrijk met zijn moeder en haar nieuwe man, beklom daar een paar jaar later als punker het podium, vertrok voor de liefde naar Australië, stichtte een gezin, scheidde en bouwde een nieuw bestaan als kunstenaar op. Ergens onderweg raakte hij verslaafd aan alcohol en drugs, kreeg toch een vaste aanstelling als docent aan een kunstacademie, hertrouwde, werd ernstig ziek, kickte uiteindelijk af en bedacht: wat voor zin heeft kunst nu eigenlijk? En, meer nog: wat voor zin heeft mijn werk, mijn leven?

De zinvraag markeerde het grootste punt van afscheid in Klabbers' leven. Niet alleen afscheid van de kunst en zijn werk, maar ook van Australië en later van zijn tweede vrouw. Tegelijkertijd was die vraag een nieuw begin. Het bracht hem tot waar hij nu is: schrijver, therapeut, post-atheïstisch geestelijk verzorger, levenseindebegeleider en sinds kort bewoner van de Hoogstraat-gemeenschap in Eindhoven – een spirituele woongemeenschap gegrond in gastvrijheid, eerbied voor de aarde, stilte en bezinning en sociale gerechtigheid.

U bent helemaal gestopt met de kunst, betekent dit dat u tot de conclusie kwam dat kunst geen zin heeft?

“Sinds de eeuwwisseling kwam steeds vaker de vraag bij mij op: wat heeft een kunstenaar nog te bieden? Ik denk dat kunst in sommige gevallen nog wel wat te bieden kan hebben, maar in vergelijking met kunst in het verleden steeds minder en onbeduidender. Ooit veranderde de kunst de wereld. Hoe langer ik in de kunstwereld zat en hoe meer ik me erin verdiepte en erop studeerde – ik heb een PhD gehaald op dit vlak – hoe minder ik begreep van wat nu het punt is van hedendaagse kunst. De zin van de kunstacademie zag ik al helemaal niet meer, wat dat betreft werd ik steeds cynischer. Ik zag dagelijks studenten dingen maken waarvan ik dacht: ‘Dit slaat helemaal nergens op’. Ja, ik was zo’n

”**‘Dat lijden bij het leven hoort is niet meer van deze tijd. We willen het leuk en gezellig hebben’**

typische gemene docent die dat soort dingen ook tegen hen zei, samen met: ‘Als ik jou was zou ik bij de groenteman gaan werken of zo’. Dat vind ik ook nog steeds hoor; als dat wat je maakt als kunstenaar geen kwestie is van leven of dood, dan zul je nooit iets maken dat betekenis heeft.”

Wat maakte dat u besloot therapeut en geestelijk verzorger te worden?

“In 2005 werd ik ernstig ziek en werd mij verteld dat ik waarschijnlijk lupus had, een auto-immuunziekte. Dat was een soort wakker worden voor me. Ik besloot te stoppen met alcohol, roken en drugs en ging na een lange tijd eindelijk goed voor mezelf zorgen. Een groot deel van mijn leven verkeerde ik door mijn alcohol- en drugsgebruik in een constante roes die uiteraard uitstekend samenging met mijn kunstenaarsbestaan. Dus toen ik daar helemaal mee ophield begon die zinvraag aan me te knagen. In de ogen van de meeste mensen was ik succesvol: ik had een vaste aanstelling, een mooi huis met een zwembad. Toch voelde het allemaal zinloos voor mij. In dezelfde tijd kreeg ik nog een flinke opdonder. Een vriend van mij in Nederland maakte een einde aan zijn leven. Ook nog op een heel vreselijke manier. Hij had een vrouw en drie jonge kinderen. Niet lang daarvoor had ik nog uitgebreid met hem gepraat over zijn depressie en ik wist eigenlijk niet wat ik tegen hem zeggen moest. Ik had de taal niet. Dus zei ik dingen als: ‘Hoe kan dit nou, je hebt een fantastisch mooi gezin!’

Naast de schok van zijn dood groeide bij mij het verlangen om te weten hoe je iemand die zo worstelt kunt bijstaan. Zo besloot ik psychologie te gaan studeren, naast mijn werk als kunstdocent. Ik stopte dus niet van de ene op de andere dag, langzaam liet ik mijn oude leven los.”

Maar hoe bent u op het spoor van de geestelijke verzorging gekomen?

“De opleiding psychologie maakte ik niet af. Wel begon ik op een gegeven moment met het rondbrengen van kranten en chocolade bij patiënten in het ziekenhuis, als vrijwilliger. Het was een verademing om eindelijk op een plek te zijn waar ik iets te bieden had. Maar al gauw kwam ik erachter dat ik helemaal niet met mensen mocht praten over wat het voor hen betekende om ziek te zijn. Daar waren geestelijk verzorgers voor, zo werd me verteld. Toen ik met hen in gesprek ging viel het me op dat ze allemaal kerkelijk waren, een boordje hadden. Ik vroeg hen dus: ‘Wat gebeurt er met de mensen die niet gelovig zijn?’ ‘Daar kunnen we ook mee praten’, was hun antwoord. Dat geloof ik best, maar ondertussen hebben ze wel in hun achterhoofd: ‘Als je nou maar in God zou geloven, dan zou je je een stuk beter voelen’. Overigens hebben ze daar wel gelijk in: als mensen gelovig zijn kunnen ze over het algemeen veel beter door die ervaring van ziek-zijn heen gaan. Het zijn juist de mensen die niet gelovig zijn die er helemaal niks van begrijpen. Zij worstelen volop met de zinvraag – zeker wanneer ze ongeneeslijk ziek zijn – terwijl gelovigen zingeving kunnen ervaren in het geloof. Des te meer reden dus dat er niet religieuze geestelijke verzorgers moeten zijn. Toch werd mij verteld toen ikzelf geestelijk verzorger wilde worden dat ik dan wel eerst een brief van mijn dominee moest hebben. Gelukkig is het goed gekomen, omdat ik via via terecht kon op de afdeling geestelijke verzorging in een oncologisch ziekenhuis, waar een vrijdenkende dominee het voor het zeggen had. Hij zag dat meer dan 30 procent van de mensen die het ziekenhuis binnenkomen bij de intake het vakje ‘geen geloof’ aanvinken en dat er dus voor hen geestelijk verzorgers moeten zijn die dat vakje ook zouden aanvinken.”

U bent geestelijk verzorger geweest in Australië en nu in Nederland. Is er veel verschil?

“Toen ik aan de opleiding begon in Australië werd ik meteen in het diepe gegooid, heel anders dan in Nederland. Als je hier de opleiding tot geestelijk verzorger doet kom je amper in contact met mensen die behoefte hebben aan geestelijke verzorging. Toen

“**Net als een kat heb ik vele levens gehad, maar ik denk dat ik nu wel aan mijn laatste ben toegekomen**”

of 10 was vroeg ik God om een teken, om te bewijzen dat hij echt bestaat. Ik was op de kermis en had een gulden gekregen, voor botsautootjes of zo. Maar ik zag een grote smalle gele vaas waarvan ik wist dat mijn moeder die heel mooi zou vinden. Het was een soort loterij die je kon winnen, en ik zei tegen God: ‘Als u bestaat laat me dan die gele vaas winnen’. En ik beloofde hem erbij dat ik dan voor de rest van mijn leven in hem zou geloven. En toen won ik die vaas. In eerste instantie was dat genoeg om een paar jaar te geloven, maar toen begon ik te geloven dat het toeval was. Ik ben nog een periode in mijn twintiger jaren helemaal *into* zen en het taoïsme geweest, maar ook dat werd op een gegeven moment minder interessant. Onderhand geloof ik niet meer in toeval. Er vragen wel vaker mensen aan me of ik stiekem niet toch gelovig ben. Ik voel en denk wel dat er iets is, maar dat ‘iets’ is een mysterie dat niet in woorden te omschrijven is. Als je me op de man af vraagt of ik geloof? Ja én nee. Soms noem ik mezelf dan ook wel post-theïstisch geestelijk verzorger, iets dat in principe tegelijkertijd óók post-atheïstisch betekent.”

U heeft onderhand heel wat jaren ervaring als therapeut en geestelijk verzorger. Wat heeft u hiervan geleerd?

“Dat je goed moet luisteren. Dat is het belangrijkste wat je voor iemand kunt doen. Dat is niet zo eenvoudig als het misschien klinkt. Als iemand bij je komt met een probleem is je eerste reactie dat je dat moet oplossen. In ieder geval willen we de pijn verzachten door de juiste dingen te zeggen. Maar écht luisteren, zonder oordeel en zonder te proberen om het op te lossen – dat is ontzettend moeilijk. Als iemand mij bijvoorbeeld vraagt wat de zin van het leven is dan zeg ik: wat denk jij dat de zin van het leven is? Zelden komt het voor dat iemand

werkelijk geen idee heeft. Iedereen heeft zijn eigen ideeën en gevoelens daarbij.”

Wat valt u op in de antwoorden die mensen op die vraag geven?

“Iedereen lijdt, op zijn eigen manier. Sommige mensen kunnen wat met dat lijden, gaan het aan, anderen lopen er zo hard mogelijk voor weg. Tegenwoordig zijn er steeds meer mensen die het laatste doen, zie ik. Dat lijden bij het leven hoort is niet meer van deze tijd. We willen het leuk en gezellig hebben. Maar als je alleen maar bezig bent met hoe je een zo comfortabel mogelijk leven kunt leiden zul je nooit de zin van het leven ontdekken. Daarvoor is het nodig dat je jouw pijn en lijden aangaat én dat je je openstelt voor het lijden van de ander en de wereld als geheel.”

En bent u er al uit? Wat is voor u de zin van het leven?

“Openstaan voor wat er is zonder dat ik dat in bepaalde banen wil leiden, banen die overeenkomen met mijn wensen en ideeën van hoe dingen moeten zijn. Het lijden in mijn leven heeft me die openheid gebracht en de moed gegeven om andere keuzes te maken. Ik kwam vier jaar geleden naar Nederland met mijn vrouw, na 44 jaar in het buitenland te hebben geleefd. We waren naar Nederland gekomen omdat mijn vrouw een baan had gekregen aan de Universiteit Utrecht. Ik heb oprecht nooit gedacht dat er een einde zou komen aan onze relatie, maar dat gebeurde toch, twee jaar geleden. twaalf jaar waren we samen. Dat deed ongelooflijk veel pijn, maar ik liet het toe en het werd me duidelijk, hoe cliché het ook klinkt, dat als er een deur sluit een andere opent. In mijn geval die van de Hoogstraatgemeenschap. Het leven in een woongemeenschap heeft me altijd al aangesproken. Dat deze gemeenschap een spirituele inslag heeft waarin die openheid naar een ander centraal staat gaf de doorslag om te reageren op hun oproep voor nieuwe bewoners. Het bleek al snel een goede match te zijn. Nóg een keer het roer om. Net als een kat heb ik vele levens gehad, maar ik denk dat ik nu wel aan mijn laatste ben toegekomen.” ●

ik naar Nederland kwam heb ik alsnog aan de Vrije Universiteit Amsterdam de master Spiritual Care gevolgd, maar in Australië bestond de studie uit een hele praktische training in het ziekenhuis. Meteen de tweede dag werd ik losgelaten in de ziekenzaal met de boodschap: ‘Kijk maar wat er op je af komt en dan spreken we vanmiddag wel over hoe je het hebt ervaren’. Na mijn opleiding bleef ik in het oncologisch ziekenhuis werken. Over mijn ervaringen daar schreef ik in 2016 het boek *I Am Here: Stories from a Cancer Ward*.”

U noemt zichzelf nu post-atheïstisch geestelijk verzorger. Zo ongelovig bent u dus nou ook weer niet.

“Als kind heb ik heel hard geprobeerd om in God te geloven. Niet geloven was geen optie in de jaren zestig, op de strenge katholieke school waar ik op zat. Maar dat geloven lukte me niet, dus toen ik een jaar